

MARKETING

ILMIY, AMALIY VA OMMABOP JURNAL

№12 - SON

2025-YIL, DEKABR

9710 xalqaro daraja

№240874

ISSN: 3060-4621

JURNALNING MAQSADI

Tadbirkorlik-biznes faoliyatini tashkil etishning marketing asoslarini, yo'nalishlari, echimlari, vositalarini yaratish va rivojlantirish

ALOQA UCHUN MA'LUMOTLAR

TEL: (97) 783-84-64

VEB-SAYT

www.marketingjournal.uz

ELEKTRON POCHTA:

info@marketingjournal.uz

TELEGRAM BOT:

[@marketinjournalbot](https://t.me/marketinjournalbot)

TELEGRAM KANAL:

<https://t.me/tdiumarketingjournal>

MUASSIS

“Tadbirkor va ishbilarmon” MCHJ

JURNALNING ILMIYLIGI

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining **2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

INDEKSATSIYA

BOSH MUHARRIR

Xakimov Ziyodulla Axmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Yusupov Muxamadamin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor;

TAHRIR HAY'ATI:

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU, Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori;

Ergashodjayeva Shaxnoza Djasurovna, i.f.d., prof., TDIU, “Marketing” kafedrasini mudiri;

Soliyev Axmadjon Soliyevich, i.f.d., NamDTU, “Marketing” kafedrasini professori;

Ikramov Murad Akramovich, i.f.d., TDIU “Marketing” kafedrasini professori;

Tursunov Boburjon Ortqimrizevich, i.f.d., prof., TDIU, Iqtisodiy xavfsizlik kafedrasini mudiri, Xalqaro statistika instituti kengashi doimiy a'zosi;

Zarova Elena Viktorovna, i.f.d., G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti professori, Xalqaro statistika instituti kengashi doimiy a'zosi

Xakimov Tahir Abdirahmonovich, i.f.d., TDIU, “Marketing” kafedrasini professori;

Ostonaqulova Gulsaraxon Muhammadyoqub qizi, i.f.d., TDIU, “Marketing” kafedrasini professori;

Samadov Asqarjon Mishomovich, i.f.n., TDIU, “Marketing” kafedrasini professori;

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxo'ja qizi, i.f.n., dots., TDIU Kengash kotibi;

Sobirov Azizbek Avazbekovich, PhD., TDIU, “Marketing” kafedrasini dotsenti;

Sadikov Shoxrux Shuxratovich, PhD, dots., TIU, Departament boshlig'i;

Musyeva Shaira Azimovna, i.f.n., SamSI, “Marketing” kafedrasini professori;

Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li, PhD., TDIU, “Marketing” kafedrasini dotsenti;

Djurabayev Otabek Djurabayevich, i.f.d., TDIU, “Innovatsion menejment” kafedrasini dotsenti;

Karimova Shirin Zoxid qizi, PhD, TDIU, “Axborot texnologiyalari” kafedrasini katta o'qituvchisi;

Mullabayev Baxtiyarjon Bulturbaevich, DSc., NamDTU, “Menejment” kafedrasini mudiri, dotsent;

Fayzullayev Jaylonbek Sultonovich, DSc., TDIU, “Yashil iqtisodiyot” kafedrasini dotsenti;

Aliyev Yashnarjon Egamberdiyevich, DSc., TDIU, “Iqtisodiy va moliyaviy xavfsizlik” kafedrasini professori;

Bobojonov Azizjon Babaxanovich, DSc, TDIU, “Raqqamli iqtisodiyot” kafedrasini dotsenti

Allayarov Shamsiddin Amanullayevich, DSc, prof., TDIU, “Savdo ishi” kafedrasini mudiri

Jumaev Olimjon Sadulloevich, DSc, Raqqobat siyosati va iste'molchilar huquqlari tadqiqotlari markazi direktori;

Maxamadjanov Akbar Maxamadaliyevich, PhD., TDIU, Raqqamli iqtisodiyot va axborot texnologiyalari fakulteti dekan muovini

Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., Alfraganus universiteti O'quv ishlari bo'yicha prorektor;

Abduvaxidov Abdumalik Maxkamovich, i.f.d., TDIU, “Turizm va servis” kafedrasini professori;

Kucharov Abrorjon Sobirjanovich, TDIU, “Biznes boshqaruvi va logistika” kafedrasini professori

Tuychiyev Alisher Jurayevich, Alfraganus University “Iqtisodiyot” fakulteti dekani, professor;

Nazarova Ra'no Rustamovna, TDIU, “Yashil” iqtisodiyot kafedrasini mudiri, Iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Usmonov Bunyod Aktam o'g'li, PhD, TDIU, Moliyaviy tahlil kafedrasini v.b.dotsenti;

Dehqonov Burxon Rustamovich, PhD., TDIU, Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etish bo'limi bosh mutaxassisi;

Turobova Hulkar Rustamovna, PhD., BuxDU, Yashil iqtisodiyot va agrobiznes kafedrasini dotsenti;

Boltaev Umiddjon Talant o'g'li, i.f.f.d., PhD., Toshkent arxitektura qurilish instituti “Iqtisodiyot va ko'chmas mulkni boshqarish” kafedrasini dotsenti;

Bayxonov Bahodirjon Tursunbayevich, i.f.d., DSc, NamDTU, “Menejment” kafedrasini dotsenti;

Maxmudov Toxirjon Olimjonovich, PhD., NamDTU, “Marketing” kafedrasini dotsenti;

Pardayev Sherzod Xolmurodovich, i.f.f.d., PhD., TDIU, “Yashil iqtisodiyot va barqaror biznes” kafedrasini dotsenti;

Beknazarov Behzod Baxtiyor o'g'li, PhD., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Samarqand filiali “Yashil iqtisodiyot va barqaror biznes” kafedrasini dotsent v.b.

Rajabova Moxichexra Abduxolikovna, PhD., Buxoro davlat universiteti marketing va menejment kafedrasini o'qituvchisi.

Ikromov Axmadjon Shavkat o'g'li, PhD., Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universitetining Ekonometrika va iqtisodiy modellashtirish kafedrasini katta o'qituvchisi

Elektron nashr 676 sahifa. E'lon qilishga 2025-yil 25-dekabrda ruxsat etildi

MUNDARIJA

BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISHDA “YASHIRIN” HAMDA “XUFYONA” IQTISODIYOTNI KAMAYTIRISH ZARURATINING EMPERIK TAHLILI	7
Nazarova Ra’no Rustamovna, Najmiddinov Yahyo Fazliddin o’g’li	
O’ZBEKISTONDA TIKUV KIYIMLARI BOZORINI RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI	23
Soliyev Axmadjon, Maxkamov Iqboljon	
IQTISODIY FAOLLIKNI BAHOLASHDA ILG’OR YONDASHUVLAR HAMDA O’ZBEKISTONDA BIZNES FAOLLIGI INDEKSINI JORIY ETISHNING KONSEPTUAL ASOSLARI.....	32
Jumayev Olimjon Sadulloevich, To’ymatov Muzaffarjon Yoqubjon o’g’li	
FIRIBGARLIK HOLATLARINI AUDITORLIK TEKSHIRUVLARI ORQALI ANIQLASHNING NAZARIY ASOSLARI.....	40
Boltayev Abror Sayitmuradovich	
SANOAT TARMOG’INI RIVOJLANISHINING O’ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	47
Muxtarov Maxmudjon Marifovich	
PAXTA-TO’QIMACHILIK KLASTERLARI FAOLIYATINI OPTIMALLASHTIRISHGA ZAMONAVIY USLUBIY YONDASHUVLAR	56
Yusupova Feruza Yo’ldoshevna	
IQTISODIY ISLOHATLARNING MILLIY MODELI VA YANGI O’ZBEKISTON STRATEGIYASI.....	62
Srajidinova Nodira Shavkatovna	
TEMIRYO’L TRANSPORT KORXONALARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNING O’RNI.....	69
Eshboyev Ulug’bek Farxodovich	
PAXTA-TO’QIMACHILIK KLASTERLARI FAOLIYATINI YANADA TAKOMILLASHTIRISH YO’LLARI	76
Yusupova Feruza Yo’ldoshevna	
O’ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA VAKOLATLI IQTISODIY OPERATORLAR FAOLIYATINI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH.....	81
Ismatullayeva Shoira Nurlibekovna	
SANOAT KORXONALARI DEMOGRAFIYASINING IQTISODIY SAMARADORLIKGA TA’SIRINING EKONOMETRIK MODELLARI.....	92
Xayitboev Abror Quvondiqovich	
O’ZBEKISTONDA LIZING XIZMATLARI KO’RSATISH JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISH ..	100
Xolov Bahodir O’ktamovich	
O’ZBEKISTON IQTISODIYOTINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA TRANSPORT INFRATUZILMASI IMKONIYATLARIDAN FOYDALANISH HOLATI TAHLILI	107
Qo’ziboyev Umarbek Ulug’bekovich	
OLIIY TA’LIM RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI MARKETINGNING O’RNI.....	114
Nishonov Dilshod Shamsidinovich	
ПРОМЫШЛЕННЫЙ ТУРИЗМ В УЗБЕКИСТАНЕ: КОМПЛЕКСНЫЙ АНАЛИЗ ГОТОВНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ УЗБЕКИСТАНА К ПРИЁМУ ПОСЕТИТЕЛЕЙ	121
Гольщева Елена Вячеславовна, Адылова Диёра Улугбековна	
MINTAQANING QURILISH TIZIMIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH NAZARIYALARI.....	134
Aminov Sardorbek Sanjarbekovich	
MILLIY IQTISODIYOT RAQOBATBARDOSHLIGINI BAHOLASHDA MAHSULOT BOZORI REGULYATORI TIZIMINI QO’LLASHNING AXAMIYATI.....	139
Rustamov Narzillo Istamovich	
МАРКЕТИНГОВЫЕ ДЕТЕРМИНАНТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ДОВЕРИЯ К ТОВАРАМ НА РАЗВИВАЮЩИХСЯ РЫНКАХ	147
Абдурашидова Нигора Алишеровна, Кахрамонова Шахзода Дилмурод кизи, Болтаева Севинч Учкун кизи	
XIZMAT KO’RSATISH SOHASIDA STRATEGIK MENEJMENTNING ROLI VA AHAMIYATI	158
Alimova Dildora Damirovna, Aslonov Abdulla Xolmurodovich	
ICHKI AGRAR BOZOR RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH ORQALI OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI MUSTAHKAMLASH YO’LLARI.....	169
Aliev Yashnarjon Egamberdievich	

INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNINGNI JORIY ETISH ORQALI TO'QIMACHILIK SANOATINING RAQOBATBARDOSHLIGI VA IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	174
Xakimova Zebinisa Muzaffarovna	
MINTAQADA MAXSUS IQTISODIY ZONALAR RIVOJLANISHINING NAZARIY ASOSLARI	182
Abdullayeva Zulfiya Sadullayevna	
ВЛИЯНИЕ НЕЙРОМАРКЕТИНГА И ИНСТРУМЕНТОВ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА НА ЭФФЕКТИВНОСТЬ ЦИФРОВОЙ РЕКЛАМЫ	187
Кахрамонов Хуршидjon Шухрат угли, Халикова Доно Джахангировна, Шавкатова Шахзода Шухратовна	
OILAVIY TADBIRKORLIKNING KAMBAG'ALLIK DARAJASINI QISQARTIRISHGA TA'SIRINI BAHOLASH.....	202
Zaxidova Umida Farxodovna	
ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ РЕСТОРАННОГО БИЗНЕСА ЧЕРЕЗ ВНЕДРЕНИЕ И ПРОДВИЖЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ УСЛУГ	216
В.И. Назаров	
QURILISH TARMOG'IDA OLIB BORILAYOTGAN ISLOHOTLAR VA SOXANI RIVOJLANISH TENDENSIYALARIGA TA'SIRI	225
Arifdjanova Zilola Dilshodovna	
MINTAQADA TASHQI MEHNAT MIGRATSIYASI OQIMLARINI TA'MINLASH YO'LLARI	234
Zakirov Mir Timur Zakir o'g'li	
ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ И УЗБЕКИСТАНЕ: ВЫЗОВЫ СОВРЕМЕННОСТИ.....	242
Вдовиченко Лариса Юрьевна, Азизова Сайёра Хамидуллаевна	
ВЛИЯНИЕ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ НА УСТОЙЧИВОСТЬ И ИННОВАЦИОННОСТЬ ТРАНСПОРТНЫХ КОМПАНИЙ УЗБЕКИСТАНА.....	253
Кадирова Шарофат Амоновна	
РОЛЬ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО МАРКЕТИНГА В УСИЛЕНИИ ПОТРЕБИТЕЛЬСКОЙ ЛОЯЛЬНОСТИ.....	272
Кахрамонов Хуршидjon Шухрат угли, Ж.Ж. Буриева, З.А. Юсупбекова	
ВЛИЯНИЕ АВТОМОБИЛЬНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ УЗБЕКИСТАНА НА ЭКОНОМИКУ СТРАНЫ	282
Абдухамидова Мафтуна Турсунали кизи	
TEMIR YO'L TRANSPORTI KORXONALARIDA ISHLAB CHIQRISH SAMARADORLIGINI BAHOLASHDA KPI TIZIMINI QO'LLASH.....	290
Mahmudova Dilafruz Hasanovna	
FACTORS AND METHODOLOGICAL APPROACHES INFLUENCING THE INNOVATION MANAGEMENT MECHANISM IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM.....	299
Karimov Muzaffar Abdumalik ugli	
CRM-УПРАВЛЕНИЕ В СЕТЕВЫХ СУПЕРМАРКЕТАХ РАЗВИВАЮЩИХСЯ СТРАН: РОЛЬ КЛИЕНТСКИХ ДАННЫХ, ПРОГРАММ ЛОЯЛЬНОСТИ И ОМНИКАНАЛЬНЫХ СТРАТЕГИЙ В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ РОЗНИЧНОЙ ТОРГОВЛИ	305
Юсупов Улугбек Шукруллаевич	
TIJORAT BANKLARIDA RAQAMLI MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISHDA CRM TIZIMLARINING O'RNI.....	314
Xayitaliyev Nazirjon Yunusaliyevich	
CHAKANA SAVDO KORXONALARI TA'MINOT TIZIMIDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH.....	323
Abduxalilova Laylo To'xtasinovna	
O'ZBEKISTONDA UY-JOY FONDINI BOSHQARISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASHNING ILG'OR XORIJIY TAJRIBALARIDAN FOYDALANISH	333
Raimov Otamurod Xolmurotovich	
O'ZBEKISTONDA DAVLAT DASTURLARINING MOLIVAVIY IJROSINI TA'MINLASHDA MARKETINGDAN FOYDALANISH: EMPIRIK TAHLIL VA KONSEPTUAL MODEL	340
Primova Nigora Ikrom qizi	
HUDUDIY KICHIK SANOAT ZONALARINING SAMARADORLIGINI INTEGRALLASHGAN INDIKATORLAR TIZIMI ASOSIDA BAHOLASH	346
Jalolova Sarvinoz Ulug'bek qizi	

KIMYO SANOATI KORXONALARINING ISHLAB CHIQRISH SAMARADORLIGIGA EKOLOGIK VA INNOVATSION OMILLAR TA’SIRI	356
Akramov Bo’ribek Faxriddin o’g’li	
MINTAQADA SOG’LIQNI SAQLASH SOHASINING TUTGAN O’RNI VA UNI RIVOJLANTIRISHNING OBYEKTIV ZARURIYATI	367
Boltayev Mag’rurbek Allayarovich	
OLIY TA’LIM MUASSASASIDA ZAMONAVIY MARKETING VOSITALARIDAN FOYDALANISHNING O’ZIGA XOS JIXATLARI.....	374
Maxmudov Faxriddin Umarovich	
QURILISH MATERIALLARI SANOATIDA ISHLAB CHIQRISHNI SIFAT MENEJMENTI TAMOYILLARI ASOSIDA TASHKIL ETISHNI BAHOLASH	381
Achilov Ilmurad Nematovich	
O’ZBEKISTON OZIYQ-OVQAT MAHSULOTLARI BOZORINI BARQAROR RIVOJLANISHINI TA’MINLASHDA STRATEGIK BOSHQARUV VA INSTITUTSIONAL YONDASHUVLAR.....	391
Tuychieva Begoyim Voxidjon qizi	
TIKUV-TRIKOTAJ KORXONALARI MARKETING FAOLIYATIDA MOTIVATSIYA YONDASHUVLARIDAN FOYDALANISH.....	400
Jalilov Jamshid G’anijonovich	
INTEGRATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN TOURISM AND HOSPITALITY: A COMPARATIVE ANALYSIS AND ROADMAP FOR UZBEKISTAN	407
Safaeva Sayyora Rixsibayevna	
THE EVOLUTION AND METHODOLOGICAL INTEGRATION OF THE CONCEPT OF SUSTAINABLE USE	417
Kilichov Mukhriddin	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIDA INNOVATSION FAOLIYATNI STRATEGIK BOSHQARISHNING MAZMUNI, ASOSIY PRINSIPLARI VA FUNKSIONAL VAZIFALARI	433
Shakirova Madinaxon Gafurdjanovna	
BUXORO VILOYATI TURIZM XIZMATLARI JOZIBADORLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI MARKETING TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	442
Jalolov Otabek Oybek o’g’li	
OLIY TA’LIMDAGI BAHOLASH TIZIMI BO’YICHA ISHONCH DARAJASINI ANIQLASH VA ISHONCH INDIKATORLARINI HISOBLASH METODLARI	451
Hakimov Hakimjon Abdullo o’g’li, Hakimova Gulnora Abdullo qizi	
TANQIDIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISHDA VIRTUAL TA’LIM PLATFORMALARINING ROLI ...	459
Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi, Hakimova Gulnora Abdullo qizi, Bozorova Muazzam Hamid qizi	
RAQAMLI IQTISODIYOTNI RIVOJLANISHIDA ZAMONAVIY AXBOROTLARNI O’RNI	467
Samatov Azizbek Abdulaxatovich	
MOYLI EKINLAR YETISHTIRISHDA MARKETING STRATEGIYALARINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO’LLARI.....	473
Valiyeva Aziza Anvar qizi	
THE ECONOMIC AND ENVIRONMENTAL EFFICIENCY OF AGRIVOLTAIC SYSTEMS IN UZBEKISTAN’S AGRICULTURAL SECTOR.....	481
Amonov Sardor Zamon ugli	
AMORTIZATSIYA QILINADIGAN AKTIVLAR VA ULARNI HISOBGA OLIHNING OBYEKTIV ZARURATI.....	490
Aminboyev Jaloliddin Otabek o’g’li	
DON MAHSULOTLARI KORXONALARIDA MARKETING JARAYONLARINI YO’LGA QO’YILGANLIK HOLATI VA RIVOJLANISH VEKTORLARI	500
Kurbanova Dildora Abduraxmanovna	
SANOAT KORXONALARIDA MOLIVAVIY BARQARORLIKNI SHAKLLANTIRISHGA TA’SIR ETUVCHI OMILLAR.....	508
Salomova Sarvinoz Salimovna	
IJTIMOIIY-IQTISODIY O’ZGARISHLAR SHAROITIDA CHAKANA SAVDO XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISHNING XUSUSIYATLARI	515
Muxamedova Aziza Ravshanovna	

QISHLOQ XO‘JALIGI MAHSULOTLARINI ISHLAB CHIQRISHNING IQTISODIY-STATISTIK TAHLILIGA DOIR.....	523
Saburov Jumanazar Saliyevich	
СОВРЕМЕННАЯ МОДЕЛЬ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО РЕСУРСА (HR) В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ	531
Амирджанова Ситора Суннат кизи, Шаюсупова Наргиза Тургуновна, Урозбоев Хайрулла Муродбой угли, Умаров Фаёзбек Суннатилла угли	
MAHSULOT TANNARXINI HISOBLASH USULLARNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	542
Djumanov Saitmurod Alibekovich	
TADBIRKORLIKDA RAQOBATBARDOSHLIKNI TA‘MINLASHDA INSON RESURLARINI BOSHQARISH VA MENEJMENTNING O‘ZARO TA‘SIRI.....	549
Sultonboyeva Munira Baxodirovna	
СНАКANA SAVDO KORXONALARIDA TOVAR ZAXIRALARINI BOSHQARISH MASALALARI	558
Safarov Baxtiyor Djurakulovich	
IQTISODIYOTDA TARKIBIY O‘ZGARISHLARNING O‘RNI VA AHAMIYATI	566
Ochilov Akram Odilovich, Qo‘ziboyeva Nargiza Hamro qizi	
JOZIBADOR TURISTIK MAHSULOTLARNI SHAKLLANTIRISH VA SIFATINI OSHIRISH YO‘NALISHLARI.....	574
Mirzabayev Jamshid Irkinovich	
OLIV TA‘LIM MUASSASALARI BOSHQARUVIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING AHAMIYATI.....	581
Gafurov Anvar Bazarbayevich	
ЗНАЧЕНИЕ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ В УПРАВЛЕНИИ СТРАТЕГИЕЙ ПРЕДПРИЯТИЯ ...	591
Тарават Абдул Салам	
INNOVATSION IQTISODIYOT SHAROITIDA QAYTA SUG‘URTALASH INSTITUTLARI FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYALARI VA YO‘NALISHLARI	603
Sherov Sanjar Radjabovich	
BANKLAR VA MARKETING SIYOSATI O‘RTASIDAGI BOG‘LIQLIK.....	613
Boboxo‘jayeva Fotima Kaxramonovna	
ВЛИЯНИЕ АВТОМОБИЛЬНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ УЗБЕКИСТАНА НА ЭКОНОМИКУ СТРАНЫ	619
Абдухамидова Мафтуна Турсунали кизи	
O‘ZBEKISTONDA BIZNES VA TADBIRKORLIK: HOZIRGI HOLAT VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI.....	626
Ravshanov Azizbek Ravshanovich	
OILAVIY TADBIRKORLIKNING KAMBAG‘ALLIKNI QISQARTIRISHGA TA‘SIRI: NAMANGAN VILOYATI BO‘YICHA KO‘P OMILLI EKONOMETRIK BAHOLASH.....	634
Ernazarova Nilufar Nozimjonovna	
MINTAQA SANOAT TUZILMASINING STRUKTURAVIY O‘ZGARISHLARI VA IQTISODIY O‘SISH DINAMIKASI TAHLILI.....	644
G‘aymatova Dilafro‘z G‘ofurjonovna	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA SOLIQ MA‘MURCHILIGINI TAKOMILLASHTIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARI	655
Radjabov Umurzak Ablakulovich	
SURXONDARYO VILOYATINING IJTIMOIV-IQTISODIY RIVOJLANISH INTEGRAL INDEKSI METODOLOGIYASI VA 2015–2025 YILLAR DINAMIKASI.....	662
Sattorov Sanjar Abdumurodovich	

SURXONDARYO VILOYATINING IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANISH INTEGRAL INDEKSI METODOLOGIYASI VA 2015–2025 YILLAR DINAMIKASI

Sattorov Sanjar Abdumurodovich

Surxondaryo viloyati pedagogik mahorat markazi direktor o‘rinbosari
iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori

Annotatsiya

Mazkur maqola Surxondaryo viloyatining 2015-2024 yillardagi ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini integral indeks asosida baholadi. Unda hududiy rivojlanishni kompleks o‘lchash zarurati asoslanib, iqtisodiy, ijtimoiy va infratuzilmaviy ko‘rsatkichlardan iborat uch blokli metodologiya ishlab chiqildi. Tadqiqot rasmiy statistik ma’lumotlarga tayandi, ko‘rsatkichlarni Min-Max usulida normallashtirdi va vaznli agregatsiya orqali yakuniy indeksni shakllantirdi. Tahlil viloyatda yalpi hududiy mahsulot, sanoat, qurilish, ta’lim va sog‘liqni saqlash ko‘rsatkichlari barqaror o‘sganini ko‘rsatdi. Maqola hududiy rivojlanishni baholashda integral indeks yondashuvi samarali analitik vosita bo‘lib xizmat qilganini yoritdi hamda kelgusida viloyatlararo qiyosiy tadqiqotlar uchun amaliy asos yaratdi.

Kalit so‘zlar: integral indeks, hududiy rivojlanish, Surxondaryo viloyati, ijtimoiy-iqtisodiy tahlil, normalizatsiya, agregatsiya, rasmiy statistika, infratuzilma, ta’lim, sog‘liqni saqlash.

Аннотация

В данной статье оценивалось социально-экономическое развитие Сурхандарьинской области за 2015-2024 годы на основе интегрального индекса. В ней обосновывалась необходимость комплексного измерения территориального развития и разрабатывалась трехблочная методология, включавшая экономические, социальные и инфраструктурные показатели. Исследование опиралось на официальные статистические данные, нормализовало показатели методом Min-Max и формировало итоговый индекс с помощью взвешенной агрегации. Проведенный анализ показал устойчивый рост валового регионального продукта, промышленности, строительства, образования и здравоохранения в области. Статья раскрывала, что подход интегрального индексирования обеспечивал целостную и наглядную оценку регионального развития, а также создавал практическую основу для последующих межрегиональных сравнительных исследований и совершенствования аналитических подходов.

Ключевые слова: интегральный индекс, региональное развитие, Сурхандарьинская область, социально-экономический анализ, нормализация, агрегация, официальная статистика, инфраструктура, образование, здравоохранение.

Abstract

This article assessed the socio-economic development of Surkhondarya region during 2015-2024 through an integral index approach. It substantiated the need for a

comprehensive measurement of territorial development and developed a three-block methodology covering economic, social, and infrastructure indicators. The study relied on official statistical data, normalized the indicators using the Min-Max method, and constructed the final index through weighted aggregation. The analysis demonstrated a steady rise in gross regional product, industry, construction, education, and healthcare indicators in the region. The article showed that the integral index approach provided a consistent and transparent tool for evaluating regional development and created a practical basis for future interregional comparative studies, methodological improvement, and broader application in territorial socio-economic assessment.

Keywords: integral index, regional development, Surkhandarya region, socio-economic analysis, normalization, aggregation, official statistics, infrastructure, education, healthcare.

KIRISH

Hududiy rivojlanishni miqdoriy baholash zamonaviy iqtisodiy tahlilning alohida yoʻnalishi sifatida shakllangan boʻlib, uning metodologik asoslari yillar davomida sezilarli darajada boyitib borilgan. Oʻlchov tizimlarining evolyutsiyasi shuni koʻrsatmoqdaki, yagona makroiqtisodiy koʻrsatkich - masalan, jon boshiga toʻgʻri keladigan yalpi hududiy mahsulot - hududning ijtimoiy, taʼlimiy, tibbiy va infratuzilma parametrlarini toʻla ifodalash imkoniga ega emas. Aynan ushbu metodologik cheklanishni bartaraf etish zarurati integral koʻrsatkichlar (composite indicators) konsepsiyasini takomillashtirish boʻyicha keng koʻlamli xalqaro izlanishlarga yoʻl ochdi.

Iqtisodiy oʻsishni farovonlik bilan tenglashtirib boʻlmasligini ilk bor nazariy jihatdan asoslab bergan A. Sen [5] insonga yoʻnaltirilgan rivojlanish paradigmasining asoslarini yaratdi. Uning tadqiqotlari keyinchalik BMT Taraqqiyot Dasturining Inson Taraqqiyoti Indeksi (HDI) shaklidagi amaliy koʻrsatkichga aylandi [3], [12], lekin shu bilan birga ushbu indeks ham uch yoʻnalishning oddiy oʻrtachasidan iboratligiga doir tanqidiy qarashlar yangi uslubiy axtarishlarni zaruratga aylantirdi [11]. Iqtisodiy koʻrsatkichlar va farovonlik oʻrtasidagi uzviy tafovutni oʻrganishga Stiglitz, Sen va Fitoussi rahbarligidagi maxsus komissiya ham batafsil toʻxtalib, rivojlanishning koʻp oʻlchovli tabiatini taʼkidladi [4].

Oʻzbekistonda hududiy rivojlanishni ragʻbatlantirish milliy siyosatning ustuvor vazifalaridan biriga aylangan. 2022-2026 yillar uchun qabul qilingan "Yangi Oʻzbekiston" taraqqiyot strategiyasi [6] va 2030-yilga moʻljallangan "Raqqamli Oʻzbekiston" dasturi [15] viloyatlar boʻyicha taraqqiyot sifatini oʻlchashning uslubiy vositalariga boʻlgan talabni keskin oshirdi. Ayni paytda Surxondaryo viloyati - Oʻzbekistonning janubiy chekkasida joylashgan, Afgʻoniston va Tojikiston bilan chegara tutash, oʻziga xos xoʻjalik va demografik tarkibga ega boʻlgan hudud - rivojlanishini baholashda anʼanaviy yagona indikatorlar usulining cheklangan ekanligi ayniqsa yaqqol namoyon boʻladi. Viloyatda 2015-yildan buyon sanoat ulushining yalpi hududiy mahsulotdagi salmogʻi 6.7 foizdan 9.6 foizga, xizmatlar ulushi esa 38.3 foizdan 41.9 foizga koʻtarilgan boʻlsa [1], taʼlim va sogʻliqni saqlash tizimida ham

muhim miqdoriy o'zgarishlar yuz berdi. Ushbu jarayonlarni yaxlit tahlil qilish va bir-biri bilan qiyoslab ko'rish metodologik nuqtai nazardan alohida ishlanmani talab etadi.

Maqolaning asosiy maqsadi Surxondaryo viloyati ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini baholash uchun integral indeks uslubiyatini ishlab chiqish va uning 2015-2024 yillar dinamikasini rasmiy statistik ma'lumotlar asosida tahlil qilishdan iborat [1]. Belgilangan maqsaddan kelib chiqib quyidagi vazifalar hal qilinadi: mavjud xalqaro metodologiyalarni tanqidiy baholash; ko'rsatkichlar tizimini shakllantirish va asoslash; normalizatsiya hamda agregatsiya uslublarini joriy etish; empirik ma'lumotlar asosida indeks dinamikasini sharhlash va viloyat rivojlanishidagi tarkibiy siljishlarni aniqlash.

Maqola Yevropa Iqtisodiy Hamkorlik va Taraqqiyot Tashkiloti (OECD) tomonidan qabul qilingan metodik prinsiplar [2], O'zbekiston Davlat statistika qo'mitasining rasmiy ma'lumotlari [1] va mustaqil ekspert baholash asosiga qurilgan bo'lib, viloyat va tuman darajasida hududiy taqqoslashlar amalga oshirilishini ta'minlovchi metodologik chiziq bilan ta'minlangan.

ADABIYOTLAR SHARHI

Integral ko'rsatkichlar (composite indicators) - bir necha alohida o'zgaruvchini yagona son ifodaga birlashtiruvchi indekslar - iqtisodiy fanda 20-asrning oxirida muhim o'rin egalladi. Booyesen [8] ushbu ko'rsatkichlarni tarixiy nuqtai nazardan tasniflab, ularning rivojlanish dinamikasini kuzatdi va "birlashtirilgan indeks" sifatida HDI, Inson qashshoqligi indeksi (HPI), Gender tengsizlik indeksi singari tizimlarning uslubiy afzalliklari hamda cheklovlarini o'rganib chiqdi. Muallif ushbu indekslar davlatlar o'rtasida ham, bir davlat ichidagi mintaqalar o'rtasida ham muvofiqlashtiruvchi tahlil o'tkazishda amaliy foyda keltirishi mumkinligini ta'kidledi.

Freudenberg [9] kompozit indikatorlarning uslubiy muammolarini besh guruhga ajratdi: ko'rsatkichlar tanlashning subyektivligi, vazn koeffitsiyentlarining asoslanmasligi, normalizatsiya tartibining ko'rsatkich qiymatlariga ta'siri, ma'lumotlar sifatidagi kamchiliklar va agregatlashtirish natijasidagi axborot yo'qotish. Ushbu tasnif kompozit ko'rsatkichlarni loyihalashtirish bosqichlarida qo'llanuvchi eng asosiy uslubiy cheklashlar ro'yxatini belgilab berdi. Freudenbergning xulosalariga ko'ra, kompozit ko'rsatkich o'z tarkibiy elementlari haqida tushuntirishni qisqartirmaydi, balki undagi ma'lumotni muqobil shaklda ifodalab beradi.

Eng keng tarqalgan metodologik standart bo'lib qolayotgan OECD qo'llanmasi [2] kompozit indikator qurish jarayonini to'qqiz bosqichga ajratadi: konseptual doira belgilash, ma'lumotlar to'plash, birlik ko'rsatkichlar tahlili, normalizatsiya, vazn va agregatsiya, belirsizlik va sezgirlik tahlili, ma'lumotlarga bog'liqlikni tekshirish, tashqi o'zgaruvchilarga bog'liqlikni tekshirish va vizualizatsiya. Mazkur qo'llanma O'rta Osiyo mintaqalari, jumladan O'zbekistondagi ko'plab tadqiqotlarda ham metodologik tayanch sifatida qabul qilingan [8], [9].

Anand va Sen [12] tomonidan dastlabki shakli taklif etilgan Inson Taraqqiyoti Indeksi (HDI) iqtisodiy o'lchov sifatida Yalpi Ichki Mahsulotdan foyda ko'riladigan individual imkoniyatlarga e'tiborni qaratdi. HDI ning uchta komponenti - sog'lom umr ko'rish, ta'lim qamrovi va turmush darajasi - keyingi o'n yilliklarda UNDP tomonidan bir necha marta qayta ko'rib chiqildi [3]. Ravallion [11] esa HDI tarkibidagi

demensiyalar o'rtasidagi substitut munosabatning iqtisodiy mantiqqa zid tomonlarini ko'rsatib o'tdi va geometrik o'rtachaning arifmetik o'rtachaga nisbatan ustunliklarini taqqoslab berdi. Ushbu metodologik munozaralar O'zbekiston viloyatlarini baholashda ham geometrik agregatsiyaning mavjud alternativlar ichida nisbatan barqaror natijalar berishi sababini tushuntiradi.

Stiglitz, Sen va Fitoussi komissiyasining 2009 yildagi hisoboti [4] iqtisodiy o'lchashning yangi falsafasini belgilab berdi. Komissiya YaIM-ga asoslangan ko'rsatkichlar real iqtisodiy farovonlikni aks ettirish jihatidan cheklanganligini, aholi turmush sifatini anglatuvchi ko'rsatkichlar doirasini ancha kengaytirishni va subyektiv farovonlik o'lchashlarini rasmiy statistik tizimlarga kiritishni tavsiya qildi. Ushbu tamoyillar Yevrostat [7] va OECD [14] tomonidan "Better Life Index" va "How's Life?" indekslarini ishlab chiqishda muhim ilhom manbai bo'ldi.

Despotis [13] HDI uslubiyatini ma'lumotlarni qoplovchi tahlil (Data Envelopment Analysis) usuli bilan birlashtirib, muqobil vazn tizimini taklif etdi. Bu yondashuv ayniqsa turli mamlakatlar yoki mintaqalar o'rtasida taqqoslash o'tkazishda tuzilmaviy farqlarni hisobga olish zarur bo'lgan hollarda qo'l keladi. Integral indeks va OECD qo'llanmasi asosida eng mos keladigan uch bosqichli model - ma'lumotlar olish, normalizatsiya, agregatsiya - ayniqsa O'zbekiston mintaqaviy tahlilida muhimdir, chunki mamlakatning viloyatlari iqtisodiy tuzilish, aholi zichligi, transport ulanuvdanligi va sanoat rivojlanishi jihatidan keskin farqlanadi [1], [16].

Zhou, Ang va Poh [21] tadqiqotlari ko'rsatadiki, ma'lumotlar qoplovchi tahlil uslubi energiya va atrof-muhit ko'rsatkichlarining integral baholanishida ham keng qo'llaniladi. Ushbu metodologik parallel Surxondaryo viloyatining iqtisodiy va ijtimoiy ko'rsatkichlarini birlashtirishda qo'llanilgan og'irlik berish tartibini asoslashda foydalidir. Cherchye va boshqalar [19] tomonidan ishlab chiqilgan "doubt composite" yondashuvi esa kompozit ko'rsatkich qurishda subyektivlikni kamaytirish yo'llarini ko'rsatib beradi.

Surxondaryo viloyatiga oid rivojlanish dasturlari [22], [25] asosan sanoat, qurilish va qishloq xo'jaligini rivojlantirish yo'nalishlarini belgilagan bo'lsa-da, ularda hududiy rivojlanish integral baholash metodologiyasi etarli darajada ishlab chiqilmagan. Viloyatni 2019-2021 yillarda jadal rivojlantirish bo'yicha Prezident farmoni [25] infratuzilma, sanoat va ijtimoiy sohani birgalikda qamrab oluvchi kompleks yondashuv zaruratini belgilab berdi. Melyn va Moesen [23] taklif qilgan sintetik makroiqtisodiy ko'rsatkich uslubiyati esa cheklangan axborot sharoitida ham vaznlarni obyektiv belgilash imkonini beradi - bu O'zbekiston mintaqaviy tahlili uchun ham amaliy ahamiyat kasb etadi.

Umumlashtirib aytganda, mavjud adabiyotlar hududiy rivojlanishni baholashda integral ko'rsatkichlardan foydalanish yagona yoki qo'shimcha makroiqtisodiy ko'rsatkichdan foydalanishga qaraganda ancha to'liq va siyosatga yo'naltirilgan natijalar berishi mumkinligini isbotlaydi. Biroq Surxondaryo viloyatiga xos normalizatsiya, vazn va agregatsiya muammolari bu tadqiqotgacha to'liq yoritilmagan bo'lib qolgan edi.

METODOLOGIYA

Konseptual doira va ko'rsatkichlar tizimi

Integral indeksni qurishning birinchi va eng muhim bosqichi konseptual doirani belgilashdir. Ushbu tadqiqotda "hududiy ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish" tushunchasi uchta asosiy yadrodan iborat deb qabul qilindi: (1) iqtisodiy samaradorlik va o'sish quvvati; (2) aholiga ko'rsatiladigan ijtimoiy xizmatlar sifati; (3) faoliyatni ta'minlovchi jismoniy va institutsional infratuzilma. Ushbu uch blokning barchasi o'zaro uzviy bog'liqlikda bo'lib, birining rivojlanishi qolganlariga ta'sir ko'rsatadi [2], [4].

OECD qo'llanmasi [2] ko'rsatadiki, konseptual doira to'g'ri belgilanmasa, ko'rsatkichlarning keyinchalik tanlovi va vaznlash bosqichlarida izchillik ta'minlanmaydi. Shu sababdan ushbu tadqiqotda har bir blok uchun nazariy asoslanishi mavjud va rasmiy statistikada kuzatiluvchan bo'lgan besh-beshta ko'rsatkich belgilandi. Jami 15 ta asosiy ko'rsatkich O'zbekiston Davlat statistika qo'mitasining ochiq hududiy statistikasidan olindi [1].

Iqtisodiy blok ko'rsatkichlari (E)

Iqtisodiy blokning beshta ko'rsatkichi quyidagilardan iborat: E_1 - yalpi hududiy mahsulot (YaHM) joriy narxlarda mlrd so'm hisobida; E_2 - sanoat mahsuloti hajmi, mlrd so'm; E_3 - qurilish ishlari hajmi, mlrd so'm; E_4 - tashqi savdo aylanmasi, mln AQSh dollari; E_5 - chakana savdo tovar aylanmasi, mlrd so'm. Iqtisodiy blok uchun vazn koeffitsienti $w_1 = 0.40$ belgilandi. Ushbu blok iqtisodiy faollikning kenglik va intensivligini bir vaqtda aks ettirishga mo'ljallangan.

YaHM ko'rsatkichi hududiy iqtisodiy quvvatni ifodalovchi asosiy makroiqtisodiy o'lchov sifatida e'tirof etilgan [16]. Biroq u holat emas, faoliyat natijasini ko'rsatganligi bois tadqiqotda YaHM hajmi bilan birga uning tarkibiy o'zgarishlari ham alohida tahlil qilinadi. Tashqi savdo aylanmasi ko'rsatkichi viloyatning mintaqaviy va global iqtisodiy jarayonlarga qo'shilish darajasini anglatadi [20], chakana savdo esa ichki iste'mol talabining indikator sifatida hududiy aholi farovonligi bilan bog'liq [1].

Ijtimoiy blok ko'rsatkichlari (S)

Ijtimoiy blok besh ko'rsatkichdan iborat: S_1 - oliy ta'lim muassasalaridagi talabalar soni, kishi; S_2 - umumta'lim maktab o'quvchilari soni, kishi; S_3 - maktabgacha ta'lim tashkilotlari soni, birlik; S_4 - faoliyat yuritayotgan tibbiyot vrachlar soni, ming kishi; S_5 - shifoxona muassasalarining koykalar soni, birlik. Ijtimoiy blok uchun vazn koeffitsiyenti $w_2 = 0.35$ belgilandi.

Ta'lim qamrovi ko'rsatkichlari Sen [5] tomonidan insonning imkoniyatlar to'plamini kengaytiruvchi asosiy omillar sifatida ko'rsatilgan. UNDP [3] insoniy rivojlanishning ta'lim tarkibiy qismini hisoblashda o'qish savodxonligi va ta'limda o'tkazilgan yillarni qo'llaydi - ushbu ikki mezon umumta'lim tizimi qamrovi bilan to'g'ridan-to'g'ri bog'liq. Tibbiyot ko'rsatkichlari esa aholining sog'lom hayot standartlarini ta'minlashdagi hududiy salohiyatni aks ettiradi va OECD "Better Life Index" [14] hamda UN-Habitat [17] ko'rsatkichlar tizimida alohida o'rin tutadi.

Infratuzilma bloki ko'rsatkichlari (F)

Infratuzilma bloki quyidagi besh ko'rsatkichdan tashkil topgan: F_1 - qurilish ishlari hajmi (YaHM tarkibida qurilishning ulushi, %), F_2 - umumta'lim va oliy ta'lim muassasalari soni, birlik; F_3 - shifoxonalar va ambulatoriya-poliklinikalar soni, birlik; F_4 - mehmonxona va turistik tashkilotlar soni, birlik; F_5 - texnikumlar va kasb-hunar maktablari soni, birlik. Infratuzilma bloki uchun vazn koeffitsiyenti $w_3 = 0.25$ belgilandi.

Infratuzilmani alohida blok sifatida ajratish Eurostat [7] va OECD mintaqaviy ko'rsatkichlar tizimida keng qo'llaniladi. Jismoniy infratuzilma - binolar, yo'llar, tibbiy muassasalar - iqtisodiy faoliyatni amalga oshirish uchun zarur shart bo'lib, u ijtimoiy xizmat ko'rsatishning ham moddiy-texnik asosini tashkil etadi. UN-Habitat [17] ta'kidlashicha, turizm infratuzilmasi - mehmonxonalar va turistik xizmat ko'rsatuvchi tashkilotlar - ayniqsa tarixi boy Surxondaryo kabi viloyatlar uchun iqtisodiy diversifikatsiyaning muhim yo'nalishi hisoblanadi.

Normalizatsiya uslubi

Ko'rsatkichlar turli o'lchov birliklarida (mlrd so'm, kishi, birlik, mln USD) ifodalanganligi sababli ularni bitta indeksda birlashtirish uchun normalizatsiya zarur. Min-Max normalizatsiya usuli qo'llanildi, bu usul OECD qo'llanmasida [2] standart uslub sifatida tavsiya etiladi va HDI uslubiyatida ham qo'llaniladi [12]. Formulasi: :

$$x_i^* = \frac{x_i - x_{\min}}{x_{\max} - x_{\min}}$$

Bu yerda x_i - ko'rsatkichning i-yildagi qiymati; $x_{\min}$ va $x_{\max}$ - ko'rib chiqilayotgan davr (2015-2024) mobaynida kuzatilgan minimal va maksimal qiymatlar. Natijada barcha ko'rsatkichlar [0; 1] oralig'iga keltiriladi, bu esa ularni bevosita taqqoslash va agregatsiyalash imkonini beradi. Saisana, Saltelli va Tarantola [10] ta'kidlaganidek, Min-Max usulining asosiy afzalligi - uni o'rnatish va tushuntirishning soddaligi hamda farqli ko'rsatkichlarning to'liq o'lchovlilik muammosini bartaraf etishi.

Vazn berish va agregatsiya

Uchta blok uchun ekspert asosida vazn koeffitsiyentlari belgilandi: iqtisodiy blok uchun $w_1 = 0.40$, ijtimoiy blok uchun $w_2 = 0.35$, infratuzilma bloki uchun $w_3 = 0.25$.

Iqtisodiy blokka nisbatan yuqoriroq vazn berilishining asosi - Surxondaryo viloyatida sanoat va savdo sohalarining yalpi hududiy mahsulot (YaHM) hajmiga sezilarli ta'sir ko'rsatishini hisobga olish zarurati bilan izohlanadi [1, 16].

Ijtimoiy blok ikkinchi o'rinni egallaydi, chunki ta'lim va sog'liqni saqlash ko'rsatkichlari insoniy kapital sifatini bevosita aks ettiradi [3, 5].

Infratuzilma bloki esa iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishni ta'minlovchi qo'llab-quvvatlovchi omil sifatida qaralib, qolgan ikki blokka nisbatan uchinchi o'rinni egallaydi.

Melyn va Moesen [23] uslubiga ko'ra, vazn koeffitsiyentlari imkon qadar ob'ektiv baholash asosida belgilanishi lozim. Ushbu tadqiqotda koeffitsiyentlar O'zbekiston mintaqaviy rivojlanish sohasi mutaxassisleri guruhi ishtirokida hamda viloyatda

kuzatilgan iqtisodiy jarayonlarning tarixiy miqdoriy tahliliga tayangan holda aniqlangan.

Integral indeks quyidagi aggregatsiya formulasi orqali hisoblanadi:

$$I_{II} = w_1 \cdot \bar{E} + w_2 \cdot \bar{S} + w_3 \cdot \bar{F}$$
$$I_{II} = 0.40 \cdot \bar{E} + 0.35 \cdot \bar{S} + 0.25 \cdot \bar{F}$$

bu yerda $\bar{E}$, $\bar{S}$, $\bar{F}$ - mos ravishda iqtisodiy, ijtimoiy va infratuzilma bloklari bo'yicha normallashtirilgan ko'rsatkichlarning o'rtacha qiymatlari hisoblanadi.

Bellashtirilmagan o'rta arifmetik aggregatsiya usuli Cherchye va boshqalar [19] tomonidan taklif etilgan yondashuvlar ichida muvozanatli (kompromiss) xususiyatga ega usul sifatida ajralib turadi.

Saltelli va boshqalar [18] tomonidan tavsiya etilgan sezuvchanlik tahlilini (sensitivity analysis) amalga oshirish maqsadida kelgusida turli vazn kombinatsiyalari asosida indeks barqarorligini tekshirish rejalashtirilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Iqtisodiy blok: YaHM va tarkibiy siljishlar

Surxondaryo viloyatining yalpi hududiy mahsuloti 2015-yildan 2024-yilgacha bo'lgan o'n yillik davrda joriy narxlarda 11 114.4 mlrd so'mdan 54 354.1 mlrd so'mga yetib, jami 4.9 barobar o'sdi [1]. Iqtisodiy blokning E_1 ko'rsatkichi bo'yicha Min-Max normalizatsiyasida 2015-yilgi qiymat asos (past nuqta) va 2024-yilgi qiymat yetakchi nuqta bo'ldi. O'sish sur'atlari 2010-2011 yillardagi 110.9 foizlik cho'qqidan 2020-yilgi 102.7 foizga tushgan, lekin 2021-yilgi 109.3 foizlik tiklanishdan keyin barqaror 104-106 foiz koridorda saqlanmoqda.

YaHM tarkibiy o'zgarishlari viloyat iqtisodiyotining diversifikatsiya yo'lini yaqqol ko'rsatadi. Qishloq xo'jaligi, o'rmon va baliqchilik xo'jaliklarining ulushi 2015-yildagi 49.4 foizdan 2024-yilda 39.1 foizga tushdi. Sanoat (qurilish bilan birgalikda) ulushi esa 12.3 foizdan 19.0 foizga ko'tarildi. Xizmatlar sektori 38.3 foizdan 41.9 foizga oshib, iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismiga aylandi [1]. Ushbu o'zgarish qishloq xo'jaligining mutlaq ahamiyati saqlanishi bilan birga, sanoatning nisbiy og'irligi ortayotganini ko'rsatadi.

Sanoat mahsuloti hajmi 2015-yilgi 727.1 mlrd so'mdan 2024-yilda 5 139.5 mlrd so'mga - ya'ni 7.1 barobar - o'sdi [1]. Qurilish ishlari hajmi ham 605.0 mlrd so'mdan 5 040.7 mlrd so'mga - 8.3 barobar - ko'paydi. Bu ko'rsatkichlar iqtisodiy blokning E_2 va E_3 ko'rsatkichlari bo'yicha normallashtirilgan qiymatlarini yuqori darajaga ko'taradi va iqtisodiy blok integral qiymatini oshirishda muhim hissa qo'shadi. Qurilish sohasidagi bunday o'sish aholi turar-joyi, sanoat va ijtimoiy infratuzilmaga yo'naltirilgan investitsiyalar bilan bog'liq.

Tashqi savdo aylanmasi (E_4) 2015-yilgi 264.7 mln AQSH dollardan 2019-yilda 562.7 mln AQSH dollarga ko'tarildi, so'ngra 2020-yilgi pandemiya ta'sirida 416.9 mln AQSH dollarga tushdi va 2024-yilga kelib 416.1 mln AQSH dollarni tashkil etdi [1]. Eksport 213.8 mln AQSH dollardan 269.5 mln USD ga oshdi. Bu raqamlar viloyatning xalqaro savdo tizimiga qo'shilish darajasini ko'rsatsada, 2015-2024 yillardagi o'sish nisbatan kichik bo'lganligi sababli E_4 ko'rsatkichining normallashtirilgan qiymati iqtisodiy blokning yuqori o'sish ko'rsatkichlariga nisbatan sekin o'zgargan. Chakana

savdo aylanmasi (E_5) 1 843.6 mlrd soʻmdan 13 175.5 mlrd soʻmga - 7.1 barobar - koʻtarildi va ichki isteʼmol talabining sezilarli oʻsishini aks ettirdi.

Ijtimoiy blok: taʼlim va sogʻliqni saqlash koʻrsatkichlari

Ijtimoiy blokning eng koʻzga koʻrinadigan siljiishi oliy taʼlim qamrovining keskin kengayishida namoyon boʻldi. 2015-2016 oʻquv yilida Surxondaryo viloyatida birgina oliy taʼlim muassasasi faoliyat yuritgan boʻlsa [1], 2018/19 oʻquv yiliga kelib ularning soni 7 taga koʻtarilib, 2024-2025 yilda 7 ta boʻlib qoldi. Talabalar soni 6 955 kishidan 76 685 kishiga - taxminan 11 barobar - oʻsdi [1]. Professor-oʻqituvchi xodimlar soni ham 504 kishidan 1 995 kishiga koʻtarildi. Bu oʻzgarishlar S_1 koʻrsatkichining normallashtirilgan qiymatini 2017-yilgacha past darajada saqlagan, lekin 2018-yildan boshlab tez va keskin ravishda oshgan.

Umumtaʼlim maktablari tarmogʻi (S_2) ham kengaydi: maktablar soni 2015-2016 oʻquv yilida 861 tani tashkil qilgan boʻlsa [1], 2024-2025 yilda 995 taga yetdi. Oʻquvchilar soni 373 733 kishidan 559 937 kishiga koʻtarildi. Oʻqituvchilar soni 33 448 kishidan 50 335 kishiga oshdi. Bu koʻrsatkichlar demografik oʻsish bilan birga taʼlimga investitsiyalarning sezilarli oshganini ham koʻrsatadi. Maktabgacha taʼlim tizimi (S_3) esa eng yuqori dinamikani namoyish etdi: muassasalar soni 2015-yilgi 293 tadan 2024-yilda 3 077 taga - 10.5 barobar - koʻpaydi, tarbiyalanuvchilar soni 26 912 kishidan 182 381 kishiga yetdi [1].

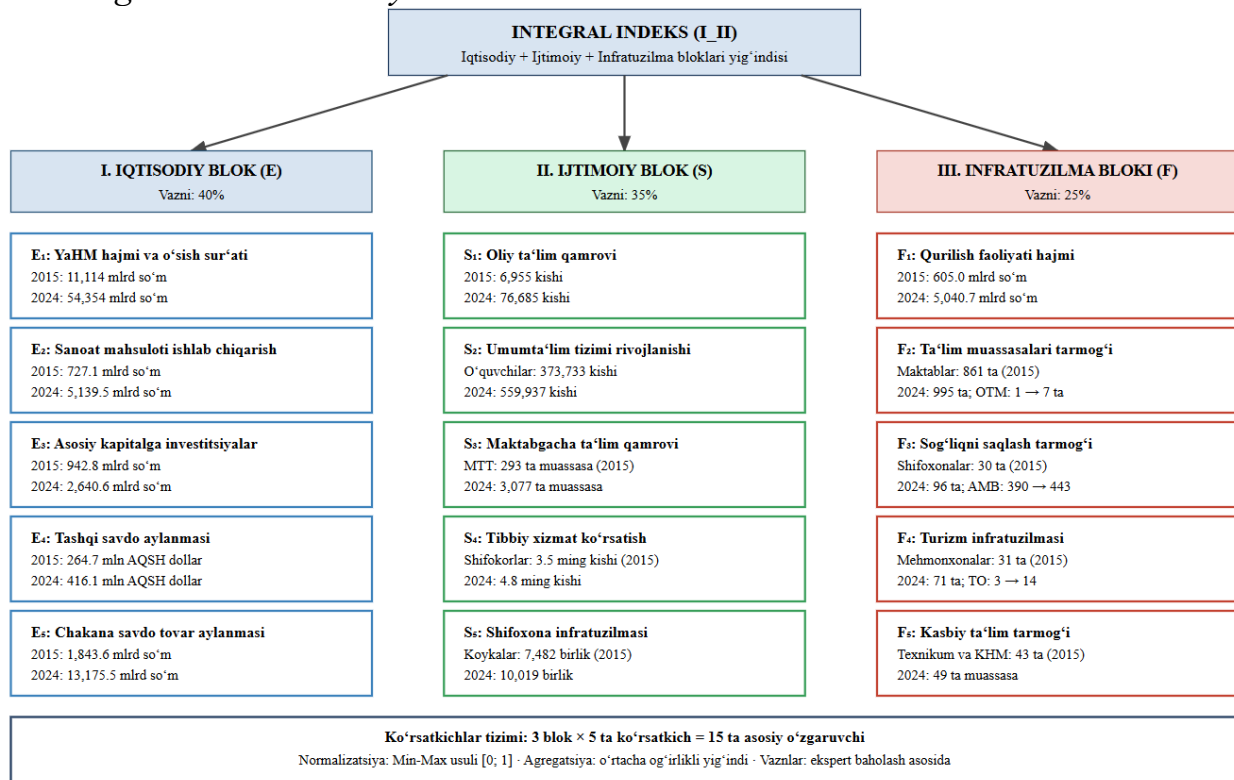
Tibbiyot tizimi koʻrsatkichlari ham ijobiy tendensiyani hosil qildi. Faoliyat yuritayotgan tibbiyot vrachlar soni (S_4) 2015-yilgi 3.5 ming kishidan 2022-2023 yillarda 5.0 ming kishiga, 2024-yilda 4.8 ming kishiga koʻtarildi [1]. Shifoxona koykalar soni (S_5) 7 482 dan 10 019 ga - yaʼni 34 foizga - oshdi. Shifoxonalar soni esa keskin tarzda 30 tadan 96 taga koʻpaydi. Ambulatoriya-poliklinikalar soni 390 tadan 443 taga yetdi. Oʻrta tibbiyot xodimlari soni 21.7 ming kishidan 21.4 ming kishiga oʻzgardi, yaʼni shu kategoriyada oʻsish nisbatan kam boʻldi. Ushbu koʻrsatkichlar ijtimoiy blok normallashtirilgan qiymatini 2020-2024 yillarda sezilarli tarzda koʻtardi.

Infratuzilma bloki: qurilish, taʼlim va turistik tarmoq

Infratuzilma blokning F_1 koʻrsatkichi boʻlmish qurilish ishlari hajmi - 605.0 mlrd soʻmdan 5 040.7 mlrd soʻmga oʻsdi va YaHM tarkibida qurilishning ulushi 5.6 foizdan 9.4 foizga (2024-yilgi dastlabki maʼlumotga koʻra) yetdi [1]. Taʼlim muassasalari tarmogʻi (F_2) miqdoriy jihatdan kengaydi: umumtaʼlim va oliy taʼlim muassasalari soni 862 tadan 1 002 taga oshdi. Kasbiy taʼlim tizimida 2020-2021 oʻquv yilidan boshlab texnikumlar faoliyat koʻrsata boshladi - 15 tadan 20 taga koʻtarildi; kasb-hunar maktablari soni ham 28 tadan 29 taga yetdi, lekin ulardagi oʻquvchilar soni 4 963 dan 16 660 kishiga - 3.4 barobar - oshdi [1].

Tibbiy infratuzilma (F_3) soni 30 ta shifoxonadan 96 taga koʻpayishi infratuzilma blokining eng yorqin oʻsish omili boʻldi. Turizm infratuzilmasi (F_4) ham kengaydi: mehmonxonalar soni 31 tadan 71 taga, turistik faoliyatni amalga oshiruvchi tashkilotlar soni 3 tadan 14 taga koʻpaydi [1]. Biroq 2020-yili COVID-19 pandemiyasining taʼsiri aniq koʻrinadi: mehmonxonalar soni 37 dan 27 taga tushdi, turistik tashkilotlar soni ham 3 tadan 2 taga kamaydi. 2021-2023 yillarda esa soha tez tiklanib oʻsdi.

Integral indeks tarkibiy modeli

1-rasm. Surxondaryo viloyati iqtisodiy-ijtimoiy rivojlanish integral indeksining tarkibiy modeli¹.

1-rasm da ko'rsatilgan tarkibiy modelda integral indeksning uchta bloki aniq iyerarxik tuzilmada ko'rsatilgan. Har bir blok beshta ko'rsatkichni qamrab oladi va ular yig'ma qiymat tarzida integrallashadi. Modelda normalizatsiya formulasi va agregatsiya tenglamasi ham alohida ko'rsatilgan, bu esa metodologiyaning shaffofligini ta'minlaydi. Iqtisodiy blok (ko'k rang) - 40 foizlik vazn bilan - YaHM, sanoat, qurilish, tashqi savdo va chakana savdo ko'rsatkichlarini birlashtiradi. Ijtimoiy blok (yashil rang) - 35 foizlik vazn bilan - oliy ta'lim, umumta'lim, maktabgacha ta'lim, tibbiyot va shifoxona infratuzilmasini qamraydi. Infratuzilma bloki (to'q sariq rang) - 25 foizlik vazn bilan - qurilish, ta'lim va tibbiyot tarmog'i, turizm hamda kasbiy ta'lim muassasalarini birlashtiradi.

2015-2024 yillar dinamikasining kompleks tahlili

Mavjud statistik ma'lumotlar [1] asosida o'tkazilgan tahlil shuni ko'rsatadiki, 2015-2018 yillarda iqtisodiy o'sish davom etgan bo'lsa-da, ijtimoiy blokda o'zgarishlar nisbatan sust kechdi - oliy ta'lim muassasalari soni o'zgarmadi, maktabgacha ta'lim muassasalari soni ham sekin ko'paydi. 2018-2019 yillarda oliy ta'lim muassasalari soni 1 tadan 7 taga keskin ko'tarildi, talabalar soni ikki barobar oshdi. Bu ijtimoiy blok normallashtirilgan qiymatining 2018-yildan keskin o'sishiga sabab bo'ldi.

¹ Mualliflar tomonidan OECD (2008) [2] va O'zbekiston Respublikasi milliy statistika qomitasi ma'lumotlari (2024) [1] asosida ishlab chiqilgan.

2020-yilgi pandemiya iqtisodiy blokka ham, infratuzilma blokiga ham ta'sir ko'rsatdi: YaHM o'sish sur'ati 102.7 foizga tushdi, turizm infratuzilmasi yig'ildi, ammo ta'lim va sog'liqni saqlash ko'rsatkichlari saqlanib qoldi. 2021-yildan boshlab barcha uchala blok tezlashgan o'sish bosqichiga qadam qo'ydi: YaHM o'sish sur'ati 109.3 foizga ko'tarildi, maktabgacha ta'lim muassasalari soni 520 tadan 2 921 taga oshib, eng yuqori o'sish ko'rsatdi - bu yirik siyosiy qaror natijasida yuz berdi. Ushbu teskari siljish ijtimoiy blok va infratuzilma bloki integral qiymatlarining 2022-2023 yillarda keskin oshishiga olib keldi.

2023-2024 yillarda iqtisodiy blok barqaror o'sishni davom ettirdi: YaHM 46 999.2 mlrd so'mdan 54 354.1 mlrd so'mga ko'tarildi, sanoat 106.3 foiz o'sdi, qurilish ishlari barqaror darajada saqlanib qoldi. Infratuzilma bloki bo'yicha mehmonxonalar soni 66 tadan 71 taga, turistik tashkilotlar soni 18 tadan 14 taga o'zgardi - bu ba'zi tashkilotlarning birlashtirish yoki qayta ro'yxatdan o'tishi bilan izohlanishi mumkin. Integral indeks 2015-yildan 2024-yilgacha bo'lgan on yillik davr mobaynida barcha uch blok bo'yicha umumiy ijobiy yo'nalish kasb etdi.

1-jadval.

**Surxondaryo viloyatining asosiy ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlari
dinamikasi (2015-2024 yillar)[1]**

Ko'rsatkichlar	2015-yil	2017-yil	2019-yil	2021-yil	2023-yil	2024-yil
YaHM hajmi, mlrd so'm	11 114	16 354	25 473	33 591	46 999	54 354
YaHM o'sish sur'ati, foizda	107.3	103.4	104.5	109.3	105.1	105.9
Sanoat mahsuloti, mlrd so'm	727	1 065	1 711	2 534	3 730	5 140
Qurilish ishlari, mlrd so'm	605	1 360	2 676	3 639	4 558	5 041
Tashqi savdo aylanmasi, mln AQSH dollar	264.7	374.6	562.7	442.5	327.9	416.1
Oliy ta'lim muassasalari, dona	1	1	7	7	8	7
Talabalar soni, ming kishi	6.96	9.28	20.13	39.91	67.41	76.69
Umumta'lim maktablari, dona	861	855	920	938	987	995
MTT soni, dona	293	286	412	520	2 921	3 077
Faoliyat yurituvchi shifokorlar, ming kishi	3.5	3.9	4.1	4.3	5.0	4.8
Shifoxona koykalar soni, birlik	7 482	8 358	8 490	8 791	9 907	10 019
Mehmonxonalar soni, birlik	31	38	42	27	66	71

1-jadvalda keltirilgan ma'lumotlar viloyat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining asosiy parametrlarini qamrab olgan. Jadvaldan ko'rinadiki, YaHM 2015-2024 yillar davomida joriy narxlarda 4.9 barobar oshdi, sanoat mahsuloti 7.1 barobar, qurilish ishlari 8.3 barobar ko'paydi [1]. Ta'lim tizimida eng ko'zga ko'rinadigan o'zgarish oliy ta'limdagi talabalar sonining 11 barobardan ortiq o'sishi bo'ldi. Sog'liqni saqlash ko'rsatkichlari ham sezilarli o'sishni ko'rsatdi: shifoxona koykalar soni 34 foizga, faoliyat yurituvchi shifokorlar soni 37 foizga ko'tarildi.

Integral indeks dinamikasining nazariy izohi

Integral indeks qiymatlarini hisoblaydigan bo'lsak, iqtisodiy blokning (E) normallashtirilgan qiymati 2015-yilda eng past nuqtada bo'lib (asos = 0), 2024-yilda eng yuqori qiymatga (1.0 ga yaqin) keladi. Ijtimoiy blok (S) uchun esa 2018-yilgacha past qiymatlar kuzatiladi, so'ngra 2019-yildan boshlab keskin o'sish boshlanadi - bu asosan oliy ta'lim muassasalari va maktabgacha ta'lim tarmoqlarining kengayishi bilan bog'liq. Infratuzilma bloki (F) 2020-yilda biroz pasaygan bo'lsa-da, keyingi yillarda qayta tiklandi.

OECD qo'llanmasi [2] va Saisana, Saltelli, Tarantola [10] ta'kidlaganidek, integral indeks ning qiymati belgilangan davr va ko'rsatkichlar to'plamiga nisbiy ekanligini yodda tutish kerak. Shu sababdan ushbu tadqiqotda integral indeks bir vaqtning o'zida ikki maqsadga xizmat qiladi: (1) Surxondaryo viloyatining ichki dinamikasini o'lchash, ya'ni bir yildagi holatni boshqa yil bilan taqqoslash; (2) kelajakda boshqa viloyatlar bilan qiyosiy tahlil o'tkazishga uslubiy zamin tayyorlash. Ikkinchi maqsad uchun ko'rsatkichlarning davr chegarasini va normalizatsiya uchun qo'llaniladigan etalonlarni kengaytirish zarur bo'ladi.

Geografik tafovutlar ham integral indeks tahlilining muhim qirrasini hisoblanadi. Jadvaldan ko'rinadiki, viloyat markaziy tumanlarida (Denov, Jarqo'rg'on, Qumqo'rg'on) turli ko'rsatkichlar bo'yicha mutlaq qiymatlar Termiz shahri va chekka tumanlarga nisbatan yuqori. Masalan, Denov tumanidagi umumta'lim maktablarida 80 235 nafar o'quvchi o'qisa [1], Qiziriq tumanida 23 673 kishi o'qiydi. Ushbu geografik farqlanish hududiy rivojlanish siyosatini shakllantirishda tuman darajasidagi differensial yondashuv zarur.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ushbu tadqiqot Surxondaryo viloyatining 2015-2024 yillardagi ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini baholash uchun uch blokli integral indeks metodologiyasini ishlab chiqdi va uni rasmiy statistik ma'lumotlar asosida muvaffaqiyatli sinovdan o'tkazdi. Olib borilgan tahlillar hudud rivojlanishining ijobiy dinamikasini aniqlashga imkon berdi.

Birinchi xulosa - iqtisodiy rivojlanish barqaror va izchil o'sish yo'lidan bormoqda. YaHM o'sish sur'ati 2015-2024 yillar davomida muntazam ijobiy bo'lib, 2021-yilda 109.3 foizlik yuqori natijaga erishildi. Sanoat va qurilish sohalari ushbu o'sishning asosiy drayverlari sifatida shakllandi.

Ikkinchi xulosa - ijtimoiy sohada sezilarli va tezkor ijobiy siljishlar kuzatildi. Ayniqsa ta'lim tizimida amalga oshirilgan islohotlar natijasida oliy ta'lim muassasalari soni keskin oshdi, talabalar soni esa bir necha barobarga ko'paydi. Maktabgacha ta'lim tizimidagi kengayish hududning insoniy kapitalini mustahkamlashga xizmat qildi.

Uchinchi xulosa - infratuzilma rivojlanishi ham umumiy ijobiy yo‘nalishda davom etmoqda. Qurilish va sog‘liqni saqlash sohalarida sezilarli kengayish kuzatilgan. Turizm sohasida vaqtinchalik pasayishlar bo‘lgan bo‘lsa-da, mavjud salohiyat uni tezkor tiklash va rivojlantirish imkonini beradi.

To‘rtinchi xulosa metodologik jihatdan muhimdir. Min-Max normalizatsiya va chiziqli vaznli agregatsiya asosida tuzilgan integral indeks hududiy rivojlanishni kompleks va shaffof baholash imkonini berdi. Ushbu yondashuv amaliy qo‘llash uchun qulay va samarali hisoblanadi.

Tahlil natijalaridan kelib chiqib quyidagi ijobiy yo‘nalishdagi tavsiyalar taklif etiladi:

Birinchidan, iqtisodiy o‘shishni yanada jadallashtirish uchun sanoat va eksport salohiyatini kengaytirishga qaratilgan investitsiya muhitini rivojlantirish maqsadga muvofiq.

Ikkinchidan, ta‘lim sohasidagi yuqori o‘shish sur‘atlarini sifat jihatdan mustahkamlash, zamonaviy infratuzilma va raqamli texnologiyalar bilan qo‘llab-quvvatlash zarur. Bu “Raqamli O‘zbekiston - 2030” strategiyasi bilan hamohang ravishda amalga oshirilishi mumkin.

Uchinchidan, tibbiy xizmatlarning hududlar bo‘yicha teng rivojlanishini ta‘minlash orqali aholining ijtimoiy farovonligini yanada oshirish imkoniyati mavjud. Chekka hududlarga yo‘naltirilgan investitsiyalar bu jarayonni tezlashtiradi.

To‘rtinchidan, turizm sohasini rivojlantirish orqali viloyatning tarixiy va madaniy salohiyatini iqtisodiy o‘shish omiliga aylantirish mumkin. Termiz shahri bu borada muhim markaz bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

Kelgusida tadqiqotni kengaytirish quyidagi yo‘nalishlarda katta ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi:

birinchidan, ushbu metodologiyani boshqa viloyatlar kesimida qo‘llash;

ikkinchidan, turli vazn kombinatsiyalari asosida sezuvchanlik tahlilini o‘tkazish [18];

uchinchidan, tuman darajasida yanada chuqur differensial baholashni amalga

Surxondaryo viloyati 2015-2024 yillar davomida barqaror va ijobiy ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish trayektoriyasini namoyon etdi. Integral indeks metodologiyasi ushbu jarayonni kompleks baholash va samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun ishonchli analitik asos bo‘lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Surxondaryo viloyati ta‘lim, sog‘liqni saqlash va makroiqtisodiy ko‘rsatkichlari rasmiy statistik ma‘lumotlari. 2024. URL: <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/regionalstatistics>

2. Nardo M., Saisana M., Saltelli A., Tarantola S. Handbook on Constructing Composite Indicators: Methodology and User Guide. OECD Publishing, 2008. URL: <https://www.oecd.org/sdd/42495745.pdf>

3. UNDP. Human Development Report 2023/2024. United Nations Development Programme, 2024. URL: <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2023-24>

4. Stiglitz J.E., Sen A., Fitoussi J.P. Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. 2009. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/8131721/8131772/Stiglitz-Sen-Fitoussi-Commission-report.pdf>
5. Sen A. Development as Freedom. Oxford University Press, 1999. URL: <https://archive.org/details/developmentasfre00sena>
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi PF-60-sonli Farmoni "O‘zbekiston Respublikasini 2022-2026 yillarda rivojlantirishning yangi taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida". URL: <https://lex.uz/docs/5841077>
7. Eurostat. Regional Statistics - Methodology and Key Indicators. 2023. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/regions/methodology>
8. Booyesen F. An Overview and Evaluation of Composite Indices of Development. Social Indicators Research. 2002. Vol. 59(2). Pp. 115-151. URL: <https://doi.org/10.1023/A:1016275505152>
9. Freudenberg M. Composite Indicators of Country Performance: A Critical Assessment. OECD Science, Technology and Industry Working Papers. 2003. URL: <https://doi.org/10.1787/405566708255>
10. Saisana M., Saltelli A., Tarantola S. Uncertainty and Sensitivity Analysis Techniques as Tools for the Quality Assessment of Composite Indicators. Journal of the Royal Statistical Society. 2005. Vol. 168(2). Pp. 307-323. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1467-985X.2005.00350.x>
11. Ravallion M. Troubling Tradeoffs in the Human Development Index. Journal of Development Economics. 2012. Vol. 99(2). Pp. 201-209. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2011.01.003>
12. Anand S., Sen A.K. Human Development Index: Methodology and Measurement. UNDP Occasional Paper 12. 1994. URL: <https://hdr.undp.org/content/human-development-index-methodology-and-measurement>
13. Despotis D.K. A Reassessment of the Human Development Index via Data Envelopment Analysis. Journal of the Operational Research Society. 2005. Vol. 56(8). Pp. 969-980. URL: <https://doi.org/10.1057/palgrave.jors.2601927>
14. OECD. How’s Life? Measuring Well-being. OECD Publishing, 2017. URL: https://doi.org/10.1787/how_life-2017-en
15. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 5 oktyabrdagi PF-6079-sonli Farmoni "Raqamli O‘zbekiston - 2030" strategiyasi to‘g‘risida. URL: <https://lex.uz/docs/5031048>
16. World Bank. Uzbekistan Country Economic Update. 2024. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/uzbekistan/publication/uzbekistan-country-economic-update>
17. UN-Habitat. SDG 11 Monitoring Framework: Making Cities and Human Settlements Inclusive, Safe, Resilient and Sustainable. 2023. URL: <https://unhabitat.org/sdg-11>

18. Saltelli A., Tarantola S., Campolongo F., Ratto M. Sensitivity Analysis in Practice: A Guide to Assessing Scientific Models. Wiley, 2004. URL: <https://doi.org/10.1002/0470870958>
19. Cherchye L., Moesen W., Rogge N., Van Puyenbroeck T. An Introduction to Benefit of the Doubt Composite Indicators. Social Indicators Research. 2007. Vol. 82(1). Pp. 111-145. URL: <https://doi.org/10.1007/s11205-006-9029-7>
20. O‘zbekiston Respublikasi Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi. Hududlarda investitsiya muhiti va tashqi savdo ko‘rsatkichlari. 2023. URL: <https://mift.uz/uz/news>
21. Zhou P., Ang B.W., Poh K.L. A Survey of Data Envelopment Analysis in Energy and Environmental Studies. European Journal of Operational Research. 2008. Vol. 189(1). Pp. 1-18. URL: <https://doi.org/10.1016/j.ejor.2007.04.042>
22. Surxondaryo viloyati hokimligi. Viloyat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish ma’lumotlari. URL: <https://surxondaryo.uz/category/iqtisodiyot>
23. Melyn W., Moesen W. Towards a Synthetic Indicator of Macroeconomic Performance: Unequal Weighting when Limited Information is Available. Public Economics Research Paper 17. KU Leuven, 1991. URL: <https://lirias.kuleuven.be/retrieve/192477>
24. Giovannini E., Nardo M., Saisana M., Saltelli A., Tarantola S. Composite Indicators of Country Performance: A Comprehensive Overview. OECD Publishing, 2008. URL: <https://doi.org/10.1787/533411815016>
25. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 7 fevraldagi PF-5661-sonli Farmoni "Surxondaryo viloyatini 2019-2021 yillarda jadal rivojlantirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida". URL: <https://lex.uz/docs/4193231>

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir:	Xakimov Ziyodulla Axmadovich
Ingliz tili muharriri:	Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich
Rus tili muharriri:	Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li
Musahhih:	Karimova Shirin Zoxid qizi
Sahifalovchi va dizaynerlar:	Sadikov Shoxrux Shuxratovich Abidjonov Nodirbek Odijon o'g'li

2025-yil, dekabr, 12-son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: info@marketingjournal.uz
Bot: [@marketinjournalbot](https://t.me/@marketinjournalbot)
Tel.: +998977838464, +998939266610
Jurnalning rasmiy sayti: <https://marketingjournal.uz>

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669517** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami: №240874**

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: **9710**. GOCT 7.56-2002 "Seriya nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi" davlatlararo standartlari talablari. **Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621**